

Forord

Denne bog er skrevet på baggrund af et dybfølt engagement i sygeplejens filosofi. Hovedmotivet er således at gøre filosofien mere synlig i sygeplejen. Mit daglige arbejde på Ribe Amts Sygeplejeskole har desuden gjort det muligt at høste de nødvendige erfaringer, der ligger til grund for bogens indhold. Jeg skylder derfor en stor tak til mine kolleger og ikke mindst de mange studerende, der gennem de senere år har været med til at udvikle bogens ideer.

Bogen er i al væsentlighed tænkt som en lærebog i faget 'filosofi og etik'. I denne sammenhæng er det vigtigt at understrege, at der i bekendtgørelsen anno 2001 er sket en opsplittning af filosofi og videnskabsteori i to adskilte fagområder. Videnskabsteorien, hvorunder også logik og argumentationsteori er en vigtig grundbestanddel, har jeg derfor valgt at skære bort, i det omfang det overhovedet har været muligt. Bogens fokus er derfor rettet mod de etiske problemstillinger i sygeplejen samt de mere generelle filosofiske spørgsmål, der knytter sig til faget.

Bogen er opdelt i seks dele ud fra en nærmere bestemt kronologi. Den første del er således indgangen til resten af bogen, hvor hovedtemaerne introduceres i overskrifter. De følgende fire dele præsenterer hver for sig et hovedtema, hvorudfra filosofien udfolder sig i sygeplejen. Den sidste del er et forsøg på at rette blikket mod sygeplejens fremtid, hvor filosofien placeres som en stadig mere synlig del af sygeplejerskens hverdag. Det bør desuden nævnes, at de enkelte dele og hovedafsnit kan læses uafhængigt. Dette kan ikke mindst være en fordel, hvis der tilsigtes en samlet gennemgang af de etiske teorier.

I forbindelse med bogens udarbejdelse vil jeg specielt takke forlagsredaktør Lis Maaløe, som hurtigt så ideen med projektet, og som har opmuntret med gode indfald og faglige kommentarer gennem hele forløbet. Jeg skylder desuden en stor tak til Steen Wackerhausen, som var min faglige mentor gennem den sidste del af min studietid på Filosofisk Institut i Århus. I forbindelse med denne bog har han givet konstruktiv kritik gennem spændende og opløftende diskussioner.

Desuden vil jeg gerne benytte lejligheden til at takke de personer, som har gennemlæst hele eller dele af manuskriptet. Her vil jeg først og fremmest nævne min gode ven og faglige kollega Jakob Bovin, som gentagne gange har kommenteret bogens indhold. Jeg takker desuden Tom Nauerby, Helle Vedsegaard, Mille Trøst Simonsen og Birgitte Meisner for frugtbare kommentarer.

Sidst, men ikke mindst vil jeg takke min kæreste Camilla, som tålmodigt har været en uvurderlig støtte gennem hele forløbet. Uden hende var denne bog ikke blevet til.

Juli 2003
Jacob Birkler

Indhold

DEL I

FILOSOFI & SYGEPLEJE – EN INTRODUKTION 11

- 1 • **Hvad er filosofi?** 13
 - Teoretisk filosofi 14
 - Praktisk filosofi 15
 - Filosofisk metode 18

- 2 • **Sygeplejens praksisfelt** 20
 - Pleje og omsorg 20
 - Patienten 21
 - Praksis og teori 21
 - Sundhed og sygdom 22

- 3 • **Introduktion til bogen** 23

DEL II

SYGEPLEJERSKE-PATIENT-FORHOLDET 29

- 4 • **Patientens verdensanskuelse og erkendelse** 31
 - Husserl og fænomenologien 31
 - Patientens livsverden som forandret 33
 - Heidegger og fundamentalontologi 35
 - Heidegger relateret til sygeplejen 37

- 5 • **Sygeplejerskens forståelse for patienten** 40
 - Forståelse og hermeneutik 40
 - Gadamer og den filosofiske hermeneutik 42
 - Forståelse for patienten 44
 - Hvornår er forståelsen rationel? 46

- 6 • **Nærhedsetik** 49
 - Løgstrup og de suveræne livsytringer 50
 - Løgstrup som omsorgsetiker 53

Lévinas: En ekstrem humanist 54

Sygepleje ud fra Lévinas 56

7 • Samtalen med patienten 58

Sprog som praksis 58

At handle med sproget 60

Brugen af metaforer i sygeplejen 62

DEL III

SUNDHED, SYGDOM OG DET GODE LIV 67

8 • Hvad er sundhed og sygdom? 69

Oplevelsen af forholdet mellem sundhed og sygdom 70

Sygdomsoplevelsen 71

Sygdom som forklaring eller begreb 73

Hvem er syge? 75

Hvad er sundhed? 77

Sundhed som mål eller middel? 79

9 • Patientens identitetsopfattelse 82

Hvad er identitet? 82

Patientens identitet som relationalitet 85

Kropslig identifikation 86

Sygdomsidentifikation 88

10 • Det gode liv og livskvalitet 90

Hvad skaber et godt liv? 90

Livstilfredshed 92

Behovsopfyldelse 93

Livsudfoldelse 96

Subjektiv og objektiv livskvalitet 98

11 • Konsekvensetik 101

Handlingsutilitarisme ifølge Bentham 103

Regelutilitarisme ifølge Mill 107

Præferenceutilitarisme 109

Kritik af utilitarismen 110

DEL IV

MENNESKESYN 113

- 12 • Synet på det lidende menneske 115**
 - Det naturalistiske menneskesyn 115
 - Det humanistiske menneskesyn 119
 - Opsummering: Menneskesyn i praksis 122

- 13 • Mennesket som krop og bevidsthed 126**
 - Den subjektive bevidsthed og den objektive krop 126
 - Descartes og dualismen 130
 - Materialismen: Bevidstheden som materiel 132
 - Idealismen: Kroppen er bevidsthedsmæssig 134
 - Dobbeltaspektteori: Krop og bevidsthed udgør en enhed 136
 - Teoriernes anvendelse i sygeplejen 138

- 14 • Patientens autonomi: Frihed og ansvarlighed 142**
 - Autonomi 143
 - Paternalisme 146
 - Etiske konflikter i relation til autonomi og paternalisme 149

- 15 • Pligtetik 153**
 - Kants pligtetik 155
 - Kritik og diskussion af Kants pligtetik 160

- 16 • Eksistentialistisk etik 164**
 - Kierkegaard og stadielæren 166
 - Kierkegaard og sygeplejen 171

DEL V

TEORI OG PRAKSIS 175

17 · Teoretisk viden og praktisk kundskab 177

Teoretisk viden 178

Praktisk kundskab og tavs viden 181

18 · Teoretisk læring og læring i praksis 187

Teoretisk læring 187

Praksislæring 189

Et filosofisk bud på ekspertise 191

19 · Dydsetik 197

Aristoteles' etik 197

Den aristoteliske dydsetik relateret til sygeplejen 203

Relativistisk dydsetik 205

DEL VI

FREMTIDENS SYGEPLEJE I FILOSOFISK BELYSNING 209

20 · Værdier i fremtidens sygepleje 211

Subjektive og objektive værdier 212

Relative og absolutte værdier 213

Middel-værdier og egen-værdier 215

Værdiernes implementering i sygeplejen 217

21 · Refleksion og engagement på vejen mod en fagidentitet 221

En ny fagidentitet på egne præmisser 221

Den filosofiske vej mod nye horisonter 223

Litteraturfortegnelse 225

Stikordsregister 233